

враховувати вимоги, що закладені в цих законопроектах, у разі прийняття їх як законів України.

Література

1. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 року № 1789-ХІІ (зі змін та доп. від 12.07.2001 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.
2. Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів Службою безпеки, органами охорони державного і митного кордонів України: Наказ Генерального Прокурора України від 5.04.2000 р.
3. Тараненко А.Н. Надзор прокурора за дознанием в таможенних органах // Митна справа. – 2001. – № 5. – С. 49-57.
4. Соколенко О.Л. Прокурорський нагляд за діяльністю митниць // Держава і право. – 2002. – № 18. – С. 109-115.
5. Соколенко О.Л. Поняття та особливості забезпечення законності в діяльності митних органів України // Держава і право: Зб. наук. пр. – К., 2005. – Т. 2. – Спецвип. Юридичні і політичні науки. – 597 с.

УДК 343.9:343.226

О.В. Ковальова

СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї: ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

Насильство в сім'ї – це комплексна проблема, для вирішення якої необхідні спільні та скоординовані зусилля органів держави та місцевого самоврядування, спеціалістів різної фахової орієнтації та населення.

Вивченням проблеми насильства в сім'ї та розробленням засобів протидії цьому негативному явищу сьогодні займаються практики та науковці з різних галузей, а також соціальні працівники. Серед них Бойко О.В., Блага А.Б., Возна Т.І., Думко Ф.К., Іванова М., Кузьменко О., Лисюк Ю.В., Небрат О.О., Фролова С.В., Ярмачі Х.П. та ін.

Законодавством визначені органи й установи, які уповноважені здійснювати запобігання насильству в сім'ї, однак організація їх функціонування потребує ретельного перегляду та вдосконалення.

Органи та установи, які здійснюють запобігання насильству в сім'ї, умовно можна поділити на ті, які зобов'язані вживати заходів із запобігання насильству в сім'ї, і такі, що не зобов'язані, але можуть сприяти запобіганню насильству в сім'ї.

У своїй діяльності щодо запобігання насильству в сім'ї всі органи та установи керуються Конституцією України, чинним законодавством України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, відомчими та іншими нормативно-правовими актами. Основним нормативно-правовим актом, що визначає, які органи та установи уповноважені здійснювати запобігання насильству в сім'ї, та встановлює їх повноваження щодо вжиття заходів із запобігання насильству

в сім'ї, є Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (далі – Закон), прийнятий Верховною Радою України 15 листопада 2001 року.

Так, у ч. 1 ст. 3 Закону зазначені органи та установи, які належать до першої групи нашої класифікації. Вжиття заходів із запобігання насильству в сім'ї в межах наданих їм повноважень покладається на:

— спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань запобігання насильству в сім'ї;

— службу дільничних інспекторів міліції та кримінальну міліцію у справах дітей органів внутрішніх справ; органи опіки і піклування; спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї, до яких належать кризові центри для жертв насильства в сім'ї та членів сім'ї, стосовно яких існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї.

До другої групи нашої класифікації, тобто до органів та установ, які можуть сприяти у вжитті заходів із запобігання насильству в сім'ї, згідно з ч. 2 ст. 3 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» належать: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; підприємства, установи і організації незалежно від форм власності; об'єднання громадян та окремі громадяни [1].

Закон передбачив створення уповноваженого органу державної влади, який має координувати діяльність, спрямовану на протидію насильству в сім'ї. Указом Президента України № 7 від 9 січня 2003 р. встановлено, що Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту є спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань запобігання насильству в сім'ї. На місцях ці функції виконують працівники управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для молоді. Діяльність із запобігання насильству в сім'ї належить до пріоритетних напрямів діяльності даного Міністерства та його місцевих структурних підрозділів.

Закон у ст. 5 визначає повноваження спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань запобігання насильству в сім'ї. Так, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту бере участь у розробленні та реалізує державну політику щодо запобігання насильству в сім'ї; координує діяльність служби дільничних інспекторів міліції, кримінальної міліції у справах дітей, органів опіки і піклування у питаннях запобігання насильству в сім'ї; здійснює контроль за організацією і діяльністю спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї; визначає потребу регіонів у створенні спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї; здійснює збір та узагальнення даних про насильство в сім'ї відповідно до законодавства та ін.

Практичну реалізацію Закону здійснюють управління та відділи у справах сім'ї та молоді місцевих державних адміністрацій, які координують діяльність служб у справах дітей, центрів соціальних служб для молоді. Основним напрямом діяльності центрів соціальних служб для молоді щодо запобігання насильству в сім'ї є здійснення соціального інспектування з метою забезпечення супроводу неблагополучних сімей. При здійсненні даної діяльності вони керуються Інструкцією про затвердження порядку здійснення працівниками центрів

соціальних служб для молоді соціального інспектування з метою забезпечення супроводу неблагополучних сімей, затвердженою наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді № 11 від 4 лютого 2002 року. Зазначена Інструкція встановлює, що соціальне інспектування неблагополучних сімей працівник центру соціальних служб для молоді здійснює спільно з представниками служби у справах дітей та, якщо їм чиниться протидія або загрожує небезпека з боку правопорушників, – з працівниками служби дільничних інспекторів міліції, кримінальної міліції у справах дітей, відповідних місцевих органів виконавчої влади чи виконавчого органу місцевої ради. До того ж зазначається, що працівник центру соціальних служб для молоді, який здійснює соціальне інспектування неблагополучних сімей, повинен мати спеціальну освіту (соціально-педагогічну, психологічну, юридичну, медичну). На наш погляд, найбільш доцільним буде встановлення вимоги до працівника центру соціальних служб для молоді, який здійснює соціальне інспектування неблагополучних сімей, а також до працівників органів внутрішніх справ України, які безпосередньо займаються запобіганням насильству в сім'ї, мати юридичну та психологічну освіту одночасно. Якщо особа, яка займається запобіганням насильству в сім'ї, має лише одну з вищевказаних освіт, вона повинна співпрацювати з особою, що має освіту, якої бракує.

Необхідно зазначити, що відділи у справах сім'ї та молоді переважно нараховують одну-дві штатні одиниці. Таке кадрове забезпечення не відповідає тим функціям, які покликані виконувати відділи в питаннях запобігання насильству в сім'ї. При сільських, селищних радах діють служби у справах дітей, які переважно очолюють або секретар ради, або завуч з виховної роботи місцевої школи.

Згідно із ст. 6 Закону служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліція у справах дітей: виявляють причини і умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходів щодо їх усунення; беруть на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї, та проводять виховно-запобіжну роботу з ними; відвідують сім'ї, члени яких перебувають на профілактичному обліку, за місцем їх проживання і проводять з ними профілактичну роботу; виносять офіційні попередження членам сім'ї про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї та неприпустимість віктимної поведінки; приймають та розглядають у межах своїх повноважень, визначених законом, заяви і повідомлення про насильство в сім'ї або про реальну загрозу його вчинення; вживають відповідних заходів щодо припинення насильства в сім'ї, а також дій членів сім'ї, що спрямовані на скоєння реальної загрози вчинення насильства в сім'ї.

Закон покладає життя заходів із запобігання насильству в сім'ї також і на органи опіки і піклування, які надають допомогу у відновленні порушених прав та захисті законних інтересів неповнолітнім, які мають батьків і проживають у сім'ях, дітям-сиротам, які залишилися без піклування батьків і виховуються в сім'ях опікунів (піклувальників), прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, а також членам сім'ї, що визнані в судовому порядку

недїездатними, у випадках, коли стосовно них вчинено або існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї; представляють у суді інтереси неповнолітніх та недїездатних членів сім'ї, які стали жертвами насильства в сім'ї, а також здійснюють інші повноваження щодо запобігання насильству в сім'ї, передбачені законом.

З огляду на те, що Закон передбачає створення мережі спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї, розпочато роботу щодо створення таких закладів у всіх регіонах України. За даними Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, на кінець 2006 року в Україні діє мережа спеціалізованих закладів, служб та установ, які надають допомогу потерпілим від насильства в сім'ї, зокрема 18 кризових центрів, 24 центри соціально-психологічної допомоги, 6 притулків. Водночас на сьогодні в Україні не створено жодного центру медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї (створення таких закладів покладено на Міністерство охорони здоров'я) [3, с. 4]. Основним завданням таких закладів є надання невідкладної допомоги особам, які опинились у кризовій ситуації. Тут постраждалим надають тимчасовий притулок та забезпечують харчуванням, вживають лікувально-оздоровчих заходів, надають методичні поради, проводять діагностику з метою психологічної реабілітації та адаптації. Також можна отримати соціально-побутові, юридичні, психологічні, інформаційні послуги, а також послуги з працевлаштування [2, с. 49-50].

Кабінет Міністрів України Постановою № 608 від 12 травня 2004 року затвердив Типове положення про центр соціально-психологічної допомоги (далі – центр). Згідно з даним положенням центр є закладом, що надає соціальні послуги особам, які опинились у складних життєвих обставинах, і утворюється місцевим органом виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Центр може бути утворено за наявності необхідної матеріально-технічної бази, зокрема приміщень, які відповідають санітарно-гігієнічним нормам і вимогам пожежної безпеки. Центр є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в органах Державного казначейства та установах банків, печатку із своїм найменуванням, штампи та бланки. Видатки на утримання центру здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, передбачених для виконання програм стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, а також за рахунок інших джерел.

Прийняття осіб та надання їм необхідної допомоги здійснюється центром цілодобово. Зарахування до центру осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах, проводиться на підставі їхньої заяви або за письмовим направленням будь-якого структурного підрозділу місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування за наявності паспорта або іншого документа, що посвідчує особу. Однак до центру не приймаються особи, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння; із симптомами хвороби в гострому періоді або в період загострення хронічних захворювань; психічно хворі. Максимальний строк перебування особи в центрі становить 90 діб.

Основні форми допомоги, яку надають кризові центри та центри соціально-психологічної допомоги жінкам-жертвам насильства в сім'ї або жінкам, стосовно яких існує загроза вчинення насильства в сім'ї, – телефонна лінія довіри та

тимчасові притулки. Притулок – це місце, куди жінка може прийти разом з дітьми в будь-який час, якщо їй та її дітям загрожує небезпека, насильство [4, с. 31]. У притулку вона може розраховувати на одягу, їжу та кімнату. Адреса притулку, як і лінія довіри, зберігається в таємниці з метою забезпечення безпеки жінок та співробітників. Щодо необхідності зберігання в таємниці місця знаходження притулків немає сумнівів, а що стосується зберігання в таємниці лінії довіри, то, на нашу думку, навпаки, необхідно розповсюджувати інформацію про неї серед населення за допомогою правоохоронних органів, преси, телебачення, адже тільки так можна забезпечити обізнаність населення про її існування.

Крім того, необхідно наголосити, що, незважаючи на те, що насильство в сім'ї в більшості своїй вчиняється стосовно жінок та дітей, необхідно пам'ятати і про відсоток чоловіків, які стають жертвами насильства в сім'ї (в більшості це економічне та психологічне насильство). Тим паче, що статистика не є достовірним віддзеркаленням ситуації, яка склалась в Україні. Адже внаслідок соціальних факторів чоловіки не можуть у багатьох випадках зізнатися в тому, що відносно них вчиняється насильство. Тому, на нашу думку, необхідно забезпечити надання відповідної допомоги чоловікам у спеціалізованих установах для жертв насильства в сім'ї, зокрема виділяти певну кількість місць для осіб чоловічої статі в притулках для жертв насильства в сім'ї.

Окрім кризових центрів, законодавством України передбачена діяльність центрів медико-соціальної реабілітації. Центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї можуть створюватись у системі діючих закладів охорони здоров'я. У центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї поміщаються жертви насильства в сім'ї (з їхньої згоди або на їхнє прохання) на підставі рішення медичної комісії центру. Щодо неповнолітніх членів сім'ї необхідна згода одного з батьків, усиновителів, опікуна чи піклувальника або органу опіки і піклування. Жертви насильства в сім'ї перебувають у центрах медико-соціальної реабілітації протягом терміну, необхідного для їх лікування та психосоціальної реабілітації. За їхнім бажанням вони можуть пройти курс лікування та психосоціальної реабілітації амбулаторно.

На жаль, на теперішній час в Україні не створено жодного центру медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї. Однак, незважаючи на це, органи та заклади охорони здоров'я все ж таки беруть участь у запобіганні насильству в сім'ї: лікувально-профілактичні установи та заклади цілодобово приймають дітей, які зазнали жорстокого поводження, та надають їм необхідну медичну допомогу; при обстеженні дитини медичні працівники звертають увагу на ушкодження, що могли виникнути внаслідок жорстокого поводження з дитиною, та повідомляють про це дільничного педіатра, органи внутрішніх справ та відповідну службу у справах дітей; у разі виявлення або надходження звернень або повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми проводять їх медико-соціальну реабілітацію [6, с. 83-84]. Своєчасне встановлення випадків насильства в сім'ї – важливе завдання соціальних педагогів та соціальних служб, виконання якого дає можливість на ранніх стадіях цих протиправних дій вживати заходів щодо запобігання такому насильству. Вочевидь, що раннє виявлення цих сімей

найбільш доступне для медичних працівників та патронажних медсестер, які вхожі в сім'ї з народження дитини і першими можуть побачити факти жорстокого чи зневажливого ставлення батьків до своїх дітей або один до одного.

Таким чином, останнім часом в Україні активізувалася робота із запобігання насильству в сім'ї як на державному рівні, так і зусиллями громадських організацій. Запобігання насильству в сім'ї здійснюється різними органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян та окремими громадянами. Необхідно пам'ятати, що їхня діяльність буде ефективною лише за умови спільності та скоординованості дій. Однак дії різних установ та організацій доволі часто не скоординовані, спрямовуються переважно на реалізацію суто відомчих завдань, що не дає відчутних результатів. Таким чином, необхідно формувати комплексний підхід до боротьби з насильством в сім'ї, до запобігання йому.

Література

1. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. № 2789 – III // ВВР України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.
2. Павленко Ю.О. Завдання у сфері попередження гендерного насильства: Доповідь міністра у справах сім'ї, молоді та спорту // Кримінальне право України. – 2006. – № 11. – С. 47-55.
3. Павленко Ю.О. Інформаційна довідка щодо реалізації Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 12. – С. 2-5.
4. Кедова Л.А. Жінки України – проти насильства. – Х.: Основа, 2000. – 44 с.
5. Герасимчук В. Виновата жертва? // День. – 2006. – № 205.
6. Правові та кримінологічні засади попередження насильства в сім'ї. – К.: НАВСУ, 2005. – 124 с.

УДК 342.92.001.76

М.Д. Василенко

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ КАТЕГОРІЇ

Аналіз проблем із стратегічного розвитку держави змушує шукати шляхи інноваційного розвитку, адже конкурентноспроможне виробництво можливе тільки на інноваційній основі. Однак воно потребує державної підтримки і відповідного адміністративного втручання, де законодавчий компонент є досить важливим чинником, що базується багато в чому на адміністративному праві й потребує з'ясування та уточнення основних понять саме з його позицій. Адміністративне право має свої категорії, які можна виокремити, загальні, фундаментальні поняття, що відображають найбільш істотні, закономірні зв'язки й відносини реальної дійсності та пізнання в суспільному управлінні. Їх специфіка полягає в тому, що вони розкривають різні сторони процесу здійснення влади у суспільстві, зокрема в його соціально-економічному та правовому розвитку, до яких належить інноваційний суспільний прояв [1; 2].